

היום נלמד בעזרת ה':

בבא מציעא דף נא

(בעמוד הקודם)

אמר רב נחמן לא שנו: דוקא לקונה יש הגבלת זמן לחזור בו עד שיראה לתגר או לקרובו, אבל למוכר אין הגבלה והוא יכול לחזור בו לעולם (כל עוד לא התייקר המוצר). והטעם כפי שיתבאר לקמן, שהקונה יכול לקחת את החפץ שקנה ולהראותו לתגר או לקרובו ולבדוק האם הוא התאנה, ומשלא עשה זאת הוא מחל על ההונאה. אבל המוכר אינו יכול ללכת ולהראות את החפץ לאחרים כי הוא כבר מכר אותו, ועליו להמתין עד שהוא ימצא חפץ כזה בחנות אחרת ויראה שמחירו יקר יותר בשתות, ואז הוא ידע שהוא התאנה.

ראייה: נימא מסייע ליה: מדברי המשנה שתגרי לוד חזרו לנהוג כחכמים. אם נאמר כדברי רב נחמן שהמוכר לעולם חוזר, מובן מדוע הם חזרו לנהוג כחכמים. בגלל שהם לא הרויחו כלום משיטת רבי טרפון שהרי גם לדעת רבנן הם יכולים לחזור בהם לעולם. אבל אם נאמר שמוכר דינו כלוקח, ואם כן לדעת חכמים הם יכולים לחזור בהם רק עד שיראה לתגר ולקרובו, קשה, מדוע חזרו לנהוג כחכמים? והרי רבי טרפון אמנם אמר שרבנן עשו תקנה לטובת הלוקח ונתנו לו יותר זמן לחזור בו (כל היום), אבל גם למוכרים הם נתנו את אותו הזמן.

דחיייה: תגרי לוד לא שכיח דטעו: ואם כן אין להם שום טובה מכך שהם יכולים לחזור כל היום. אך יש להם הפסד מכך שהלוקח יכול לחזור כל היום, ולכן הם העדיפו לנהוג כחכמים שהלוקח יוכל לחזור בו רק עד שיראה לתגר ולקרובו.

*

אושפזיכניה דרמי בר חמא: בעל האכסניא שבו התארח רמי בר חמא מכר יין, וטעה ומכר אותו זול יותר מהמחיר שלו בשתות. פגש אותו רמי בר חמא וראה שהוא עצוב. שאל אותו מדוע? והוא סיפר לו שהוא מכר יין וטעה במחיר. אמר לו רמי בר חמא 'לך לקונה ותאמר לו שאתה חוזר בכך'. אמר לו בעל האכסניא 'כבר השתתתי יותר מהזמן שאראה לתגר או לקרובי ואני לא יכול לחזור'. אמר לו רמי בר

חמא 'לך תשאל את רב נחמן'. הלך, ואמר לו רב נחמן - זוקא לקונה יש את השיעור זמן הזה, אבל המוכר יכול לחזור בו לעולם. והטעם כמו שפירשנו, שהלוקח מחזיק את החפץ בידו ולכל מקום שהוא הולך הוא מראה אותו ואומרים לו האם הוא טעה או לא, אבל המוכר שלא מחזיק את החפץ בידו הוא לא יודע שהיתה כאן אונאה עד שהוא מוצא את אותו החפץ בחנות אחרת במחיר גבוה.

ההוא גברא דהוה נקט ורשכי: מעשה באדם שאחז בחגורות משי למוכרם, והכריז שהוא מוכר אותם בשש זוז, והאמת שהם היו שווים רק חמש זוז. אותו אדם היה מסכים לרדת במחיר מעט ולמכור אותם בחמש וחצי.

בא איש אחד ואמר לעצמו, אם אני אתן לו חמש וחצי זוז, לא תהיה כאן אונאה של שתות וממילא תהיה כאן מחילה מצדי על ההפרש של חצי זוז. ולכן אני אשלם לו שש זוז, ואז תהיה כאן אונאה של שתות, ולאחר מכן אני אתבע אותו לדין תורה כדי שיחזיר לי את הזוז, ואז אני ארויח שקניתי את החגורה בחמש במקום בחמש וחצי.

וכך הוא עשה, והלך ותבע את המוכר לדין תורה אצל רבא. אמר לו רבא - זוקא הקונה מתגר (= סוחר) יכול לתבוע את האונאה, ולא הקונה מבעל הבית. משום שבעל הבית שמוכר את הכלי בית והתכשיטים שלו, הם מאד חביבים עליו ולכן הוא מוכרם ביוקר. והרי זה כאילו הוא אומר במפורש לקונה שהוא מוכר את החפצים באונאה, שבכזה מקרה אין הקונה יכול לחזור בו וכדלקמן.

ההוא גברא דהוה נקיט כיפי: מעשה באדם שרצה למכור את הנזמים שלו. הוא ביקש עליהם שישים זוז, והם באמת היו שווים רק חמישים. אם היו משלמים לו חמישים וחמש זוז הוא היה מוכן למכור. בא איש אחד ועשה את החשבון הנ"ל, שעדיף לו לשלם שישים ולתבוע אותו אחר כך בבית דין על האונאה. אך רב חסדא פסק לו כנ"ל שבלוקח מבעל הבית אין אונאה.

א"ל רב דימי ישר: אמר רבי דימי לרב חסדא ישר כח על הפסק הזה! וכן אמר לו רבי אלעזר.

קושיא: והא אנן תנן: במשנה הסמוכה נאמר שכמו שיש דין אונאה להדיוט כך יש דין אונאה לתגר. ולכאורה מיהו 'הדיוט'? בעל הבית. ואם כן מוכח שגם כאשר בעל הבית מוכר את כליו יש בזה דין אונאה. תירוץ: אמר רב חסדא בצדרייתא: מדובר

שם בבגדי קנבוס העומדים למכירה. אבל את כלי תשמישו הוא מוכר בדמים מרובים כי הם יקרים לו.

משנה: אחד הלוקח ואחד המוכר יש להן אונאה: כלומר יש להם דין אונאה.

מי שהוטל עליו: כלומר מי שנתנאה יכול להחליט האם לבטל את המקח או לקבל את ההפרש של הסכום. ולכן אם הלוקח נתנאה הוא יכול לומר למוכר תן לי מעותי וקח את החפץ בחזרה או תן לי רק את הסכום שאינית אותי.

גמרא: מנהני מילי: שיש דין אונאה גם למוכר?

דת"ר " וְכִי תִמְכְּרוּ מִמְכָּר לְעַמִּיתְךָ אֶל תּוֹנוּ: מדובר על המוכר שלא יאנה את הלוקח. ומניין לומדים שלא יאנה הלוקח את המוכר? מהמילים הנוספות בפסוק שם **"או קנה מידי עמיתך אל תונו וכו'"** והיינו כשאתה קונה אל תונה את אחיך המוכר.

ואיצטריך: וצריכה התורה לכתוב את שניהם. בגלל שאם היה כתוב רק שהמוכר אסור לו להנות - היינו חושבים שדוקא למוכר אסור בגלל שהוא בקיא במחירים והוא מייקר את המחיר במזיד, אבל קונה שלא בקיא במחירים אין לו אונאה אם יקנה במחיר זול מידי. ולכן היה צריך לכתוב גם קונה.

מאיך, אם היה כתוב רק שלקונה אסור להנות את המוכר - היינו חושבים שדוקא שם אסור בגלל שאנשים אומרים 'קנית הרווחת, מכרת הפסדת' כי כשקנית דבר המתקיים אתה מרויח שהכסף שלך לא התבזבז, ואילו כשמכרת הפסדת כי תבזבז את הכסף. ואם כן היינו חושבים שלמוכר אין דין אונאה קמ"ל.

*

רבי יהודה אומר אין אונאה לתגר: הגמרא מקשה - משום שהוא תגר אין לו אונאה?

רב נחמן מתרץ: מדובר בתגר 'ספסר' כלומר 'סוכן' שקונה ומוכר מיד את מה שהוא קונה, והוא יודע היטב כמה שווה מה שהוא מוכר. ולכן אם הוא מוכר נמוך בשישית מהמחיר, זה בגלל שהזדמנה לו עיסקה אחרת והוא צריך כסף בשביל לרכוש אותה, ואם כן הוא עושה זאת בכוונה. ואפילו שאחר כך הוא טוען שהיתה לו 'אונאה', זה רק בגלל שהוא התחרט אבל הוא עכשיו הוא כבר לא יכול להתחרט.

רב אשי מתרץ: כוונת רבי יהודה שתגר אינו ב'תורת אונאה', כי אפילו אם הוא מכר במחיר נמוך פחות מכדי אונאה, הוא יכול לחזור בו. והטעם כי חייו תלויים ברווחים הללו, ולכן תקנו לו חכמים שיוכל לחזור בו אפילו פחות מכדי אונאה.

תניא כוותיה דרב נחמן וכו': הברייתא אומרת שהטעם שלתגר אין אונאה, בגלל שהוא בקיא. משמע כתירוצו של רב נחמן שבגלל שהוא בקיא הוא מכר בזול בהסכמה גמורה.

*

למדנו במשנה: מי שהוטל עליו ידו על העליונה וכו':

קושיא: דברי משנתנו שמי שנתאנה יכול לחזור בו, אינם מתאימים לאף אחת מהשיטות שהובאו בכריתא לעיל (בסוף העמוד הקודם 'תניא כוותיה דרבא') - "שתות קנה ומחזיר אונאה דברי רבי נתן, רבי יהודה הנשיא אומר יד מוכר על העליונה רצה אומר לו תן לי מקחי או תן לי מה שאניתי".

כי לדעת רבי נתן בכרייתא מי שנתאנה לא יכול לרצות לבטל את המקח, אלא הוא רק מקבל את הסכום של האונאה. ואילו במשנה כתוב שמי שנתאנה ידו על העליונה להחליט האם הוא רוצה לבטל את המקח או לקבל את האונאה. ולדעת רבי יהודה הנשיא בכרייתא כתוב שרק המוכר ידו על העליונה לחזור בו. ואילו במשנה כתוב שמי שנתאנה ידו על העליונה, כלומר אפילו הקונה יכול לחזור בו.

אמר רבי אלעזר: משנתנו המדברת על ה'אונאה' הזו אינני יודע מיהו התנא שאמר אותה.

רבה אמר: משנתנו היא דעתו של רבי נתן. אלא שבכרייתא יש לגרוס בדברי רבי נתן 'רצה אומר לו תן לי מעותי או תן לי מה שאניתי' כמו במשנה שלנו. (והמחלוקת של רבי נתן עם רבי יהודה הנשיא היא מי יכול לחזור בו. לדעת רבי נתן שניהם, ולדעת רבי יהודה הנשיא רק המוכר).

רבא אמר: משנתנו היא דעתו של ר' יהודה הנשיא, אלא שבאמת לדעתו גם הלוקח וגם המוכר יכולים לחזור בהם. ואת מה שהמשנה השאירה ולא כתבה, כתבה אותו הברייתא. כלומר המשנה כתבה שהלוקח יכול לחזור בו והברייתא כתבה שהמוכר יכול לחזור בו, ושניהם אמת. (והמחלוקת של רבי נתן ורבי יהודה הנשיא היא האם

המתאנה מקבל רק את האונאה, או שידו על העליונה להחליט לבטל את העיסקה).

אמר רב אשי דיקא נמי: מדוייק כתרוצו של רבא. כי המשנה שלנו מתחילה 'אחד הלוקח ואחד המוכר' ולאחר מכן היא מפרשת רק את הדין של הלוקח ('רצה אומר לו תן לי מעותי' - דברים אלו אומר הקונה למוכר שיתן לו את הכסף ששילם בחזרה). אלא בהכרח שהמשנה השאירה את המקרה של המוכר ולא כתבה אותו, אפילו שיש לו את אותו הדין.

*

איתמר האומר לחבירו על מנת שאין לך עלי אונאה: המסכם עם חבירו שהוא מוכר לו את החפץ 'על מנת שאין לך עלי אונאה' נחלקו רב ושמואל האם התנאי קיים והוא לא יכול לתבוע ממנו את האונאה, או שהתנאי בטל.

לימא רב דאמר כרבי מאיר וכו': לכאורה רב ושמואל נחלקו במחלוקת רבי מאיר ורבי יהודה, לגבי האומר לאשה 'הרי את מקודשת לי על מנת שאין לך עלי שאר (= מזונות) כסות (= ביגוד) ועונה (= תשמיש)!'.

יש דין שהמתנה על מה שכתוב בתורה תנאו בטל. ולכן לגבי 'העונה' לכו"ע היא מקודשת ותנאו בטל. אמנם לגבי 'השאר והכסות' שהם דברים שבממון, נחלקו רבי מאיר ורבי יהודה. לדעת רבי מאיר המתנה על מה שכתוב בתורה אפילו בדבר שבממון תנאו בטל לדעת רבי יהודה המתנה בדבר שבממון תנאו קיים בגלל שהאשה מחלה על הממון שהיא אמורה לקבל ממנו.

(כלומר לדעת רבי יהודה אין זה נחשב עקירת דין התורה, בגלל שהתנאי שהבעל עושה עם האשה הוא שהיא תמחל לו על מה שהוא חייב לה, והמחילה הזו מועילה. ואילו לדעת רבי מאיר התנאי שהוא עושה איתה אינו שהיא תמחל אלא שהוא יהיה פטור מלתת לה וזה אי אפשר לעשות. אמנם לגבי עונה לא מועיל התנאי לכו"ע כי אי אפשר למחול על צער הגוף (רשב"א, רש"י))

דחייה: אמר לך רב: אני סובר אפילו כרבי יהודה שהמתנה בדבר שבממון תנאו קיים, ובכל אופן לגבי אונאה התנאי לא מועיל. בגלל ששם האשה יודעת שהבעל לא יתן לה את השאר וכסות והיא מוחלת על כך, ואילו כאן הקונה לא מוחל כי הוא סבור שבאמת אין כאן אונאה.

ושמואל אמר: אני סובר אפילו כרבי מאיר שהמתנה בדבר שבממון תנאו בטל, ובכל אופן לגבי אונאה התנאי קיים. בגלל ששם אמר רבי מאיר שהתנאי בטל כי הוא עוקר באופן ודאי את החיוב שהתורה הטילה עליו לפרנס את אשתו. אבל כאן התנאי לא עוקר את דין התורה באופן וודאי, כי לא בטוח שתהיה אונאה. (כלומר צורת התנאי היא שאם תהיה אונאה הוא לא יתבע אותה, מה שאין כן צורת התנאי של שאר וכסות היא שאני לא אתן לך אותם).

אמר רב ענן: שמעתי משמואל עצמו, שהאומר לחבירו 'על מנת שאין לך עלי אונאה' אינו יכול לתבוע אותו על ההונאה כנ"ל. אבל האומר לו 'על מנת שאין בו אונאה' הרי הוא משקר עליו כי באמת יש בחפץ אונאה, ולכן יש כאן אונאה וגם 'מקח טעות'.

קושיא על רב: **מיתיבי הנושא והנותן באמנה:** המעסיק מוכר שימכור לו את הסחורה ויעביר לו את הכסף, והוא משלם לו את שכר פעולתו - אין לו עליו תביעת אונאה. כלומר אם הוא מכר את הסחורה בזול יותר משתות, הבעל הבית לא יכול לתבוע אותו שיחזיר לו את האונאה שגרם לו. וכן אם הוא מכר ביוקר יותר משתות, המוכר לא יכול לקחת את הכסף לעצמו אלא הוא צריך להביא אותו לבעל הבית.

וכן האומר לחבירו 'על מנת שאין לך עלי אונאה' - אין לו עליו תביעת אונאה.

הקושיא: אם רב סובר אפילו כרבי יהודה, נמצא שלכו"ע ב'על מנת שאין לך עלי אונאה' יש אונאה. כי לדעת רבי מאיר ודאי שהתנאי בטל, ולדעת רבי יהודה גם כן הוא מודה באונאה שהתנאי בטל (כי הקונה לא מודע שיש כאן באמת אונאה והוא לא מוחל על כך).

תירוץ: **אמר אביי:** אלא יש לומר כמו שאמרנו בתחילה רב סובר כרבי מאיר ושמואל כרבי יהודה. (והברייתא הנ"ל סוברת כרבי יהודה).

תירוץ נוסף: **רבא אמר:** אפשר לומר שרב סובר גם כרבי יהודה, ואין קושיא. כי רב דיבר על מוכר שלא אמר במפורש שיש אונאה במכירה אלא רק אמר בסתם 'על מנת שאין לך עלי אונאה'. ולכן מודה רבי יהודה שהתנאי בטל, כי הקונה לא באמת מוחל. אבל הברייתא מדברת באופן שהמוכר אומר במפורש לקונה 'אני יודע שיש

כאן אונאה ואני מוכר לך את החפץ על מנת שלא תתבע אותי על האונאה הזו', ובכזה מקרה סובר רבי יהודה שהתנאי קיים כי הקונה מוחל על האונאה.

דתיא: וכמו שהברייתא מחלקת בין 'בסתם' ל'מפרש' - '**במה זברים אמורים וכו'**.

*

ת"ר הנושא והנותן באמנה (= כפי שהתבאר לעיל), **הרי זה לא יחשב את הרע באמנה ואת היפה בשוה**, כלומר כגון בעל הבית שהיו לו שני סוגי יינות, סוג אחד יפה וטוב שאפשר למוכרו בקלות לפי שאנשים רוצים לקנותו, וסוג אחר גרוע שקשה למוכרו ולכן הוא נמכר בחנות מעט מעט, והוא רוצה לתת למישהו את היין הרע שימכור אותו 'באמנה', לא יאמר בעל הבית למקבל הסחורה - 'אני נותן לך את היין הטוב 'בשווה' דהיינו כפי שוויו, על מנת שתמכור לי את היין הרע בחנות כפי שתוכל, ולאחר שתמכור אותו תתן לי את דמי שני סוגי היינות, והרווח שלך יהיה שתשאיר בידך את דמי היין היפה שמכרת עד שתגמור למכור את היין הרע'. והטעם שאסור הוא משום שהדבר נראה כריבית, שתמורת זה שהוא מאחר לבעל הבית את התשלום הוא מוכר עבורו את היין הרע, וזה נחשב לשכר המתנת מעות שהוא כריבית ואסור. 'ריבית' הוא תשלום שהמלווה לוקח מהלווה עבור זה שמעותיו נמצאות ו'ממתינות' אצל הלווה, וזה נקרא 'שכר המתנת מעות', כגון ראובן שהלווה לשמעון 100 מעות ושמעון מחזיר לו 150 מעות עבור ההלוואה, וזהו איסור ריבית ממש, במקרה שלנו כיון שזו מכירה ולא הלוואה זה רק נראה כריבית, וגם דבר שנראה כריבית אסור].

אלא או זה וזה באמנה או זה וזה בשוה: אלא או שבעל הבית יתן למקבל הסחורה את שני סוגי היין באמנה, וישלם לו כפי הנהוג לשלם על הטירחת שבמכירת היין בחנות מעט מעט, או שבעל הבית יתן לו את שניהם בשוה דהיינו שימכור לו את שניהם בסכום מסויים ומקבל היין ישלם עבורם מיד, והרווח מהמכירה יהיה של מקבל היין.

ונותן לו שכר כְּתָף, שכר גמל, שכר פונדק: אם נתן לו באמנה, כשהוא בא לשלם לבעל הבית לאחר שמכר הכל, מנכה לו מהתשלום את דמי הפועל שנשא את הסחורה על כתיפו, ואת שכר הגמל שהעביר את הסחורה ממקום למקום, ואת שכר הפונדק שהיה צריך ללון בו.

אבל **שכר עצמו אינו נוטל שכבר נתן לו שכרו משלם**: אבל אינו מנכה לו את שכר טירחת עצמו, לפי שבעל הבית כבר נתן לו שכר שלם עבור מה שטרח במכירת הסחורה. הגמ' שואלת מיד:

שכרו משלם מהיכא קא יהיב ליה? היכן נתן לו בעל הבית את שכר טירחתו?

תשובה: **אמר רב פפא**: מדובר במוכרי בגדי קנבוס, ששכרם היה קצוב והיו נותנים לסוחר שטורח עבור מכירתם ארבע פרוטות לכל מאה בגדים שטורח במכירתם.

משנה: **כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה**: מטבע שמשתמשים בה נשחקת ונחסרת במשך הזמן. המשנה שואלת, כמה המטבע תחסר ולא יהיה בה דין אונאה אם השתמש בה? ומשיבה:

ר"מ אומר ארבע איסרות, איסר לדינר: אין בה דין אונאה עד שיחסר ממטבע של סלע ארבע איסרים (= בסלע יש 96 איסרים), שזהו שיעור של איסר אחד לדינר, דהיינו 1/24, שבסלע יש ארבעה דינרים, ובדינר יש 24 איסרים. עד שיעור זה אין בה דין אונאה ובשיעור זה יש בה דין אונאה.

ר' יהודה אומר ארבע פונדיונות, פונדיון לדינר: אין בה דין אונאה עד שיחסר ממטבע של סלע ארבע פונדיונות (= בסלע יש 48 פונדיונים), שזהו שיעור של פונדיון אחד לדינר, דהיינו 1/12, שבדינר יש 12 פונדיונים.

ר' שמעון אומר שמונה פונדיונות, שני פונדיונים לדינר: אין בה דין אונאה עד שיחסר ממטבע של סלע שמונה פונדיונים (= בסלע יש 48 פונדיונים), שזהו שיעור של שני פונדיונים לדינר, דהיינו שישית כמו שאר אונאה, שבדינר יש 12 פונדיונים.

עד מתי מותר להחזיר? עד מתי מותר למי שקיבל מטבע שיש בה אונאה להחזירה למי שנתן לו אותה. [המשנה אמרה 'מותר' כדי להשיע לנו שמותר לו לגמרי להחזירה ואין בזה אפילו 'מי שפרע'].

בכרכים עד כדי שיראה לשולחני: בערים גדולות שיש שם שולחני מותר לו להחזירה עד שיעור הזמן שהוא יראה אותה לשולחני.

בכפרים עד ערבי שבתות: בכפרים אין שולחני, ולכן הזמן הוא עד ערב שבת שאז הוא בא להוציאה לצורך קניית סעודת שבת ואז הוא יודע האם המוכרים מקבלים אותה ממנו או לא.

אם היה מכירה: ואם נותן המטבע מכיר שזו המטבע שהוא נתן לו, יכול המקבל לחזור בו אפילו לאחר שנים עשר חודש.

ואם לא רוצה לקבל ממנו **אין לו עליו אלא תרעומת:** יבואר בגמ'.

ונתנה למעשר שני ואינו חושש, שאינו אלא נפש רעה: כלומר למרות שהמקבל מטבע שהחסירה בשיעור אונאה הנ"ל מותר לו להחזירה, אבל מותר לחלל פירות של מעשר שני על מטבע כזאת, לפי שבאמת היא מטבע לכל דבר (= מותר לחלל פירות של מעשר שני רק על מטבע שיש בה צורה) ומי שלא מקבלה אינו אלא קמצן וצר עין.